

Eesti teaduskeele arendamine olgu järjepidev töö

Toomas Asser – Tartu Ülikooli rektor

Tähistame eesti keele aastat ja sajandi möödumist eestikeelse ülikooli asutamisest. Kui Tartu Ülikool pidas 1. detsembril 1919 avaaktust, jäi Tartu rahuni veel üle kahe kuu aega. Kuid juba siis mõisteti, et Eesti oma ülikooli käivitamine on kättevõidetava iseseisvuse kindlustamise tagatis. Eestlaste ligipääs omakeelsele kõrgharidusele oli eeldus rahvusliku haritlaskonna tekkeks. See omakorda aitas iseseisvas rahvusriigis kindlustada meie keele kestlikkuse ja arengu kõigis kasutusvaldkondades, sealhulgas kõrghariduses ja teaduses.

Ka oma 100. aastapäeval peab rahvusülikool enda esmaseks kohuseks aidata kaasa Eesti riigi, rahvuse ja kultuuri kestmisele. Selle eelduseks on maailmatasemel teadusloome, mis saab praegusel ajal sündida üksnes koostöös välismaailmaga. Siit tõstatub omakorda terav küsimus: kuidas ühitada meie emakeelne teadusruum üleilmse, valdavalt ingliskeelse teadusruumiga?

1922. aastal ilmununud ajakirja Eesti Arst esimeses numbris küsis toonane Tartu Ülikooli rektor professor Henrik Koppel: „Jääb küsimus, kas meie keel on juba küllalt arenenud eriteadusliste tööde jaoks?“, kuid kinnitas samas, et ollakse õigel teel. Tolleaegsete arstiteaduslike tööde kasina sisu üks põhjus oli puudulik oskuskeel, mille tõttu olid professor Koppelil kõhklused arstiteaduse tuleviku suhtes. Siiski oli ta veendunud, et kuna ühegi rahva keel ei ole algupäraselt olnud teaduskeeleks sobilik, vaid on selleks tehtud, siis on see võimalik ka eesti keele puhul.

Nii võttiski ajakiri Eesti Arst vabariigi algusaastatel oma südameajaks eestikeelsete meditsiinterminite väljatöötamise. Sellega hakkas tegelema kõigest kaks meest: ajakirja toonane tegevtoimetaja ja hilisem peatoimetaja, Tartu Ülikooli patoloogilise anatoomia professor Albert Valdes ning üks suurimaid eesti oskuskeelekorraldajaid, Tartu Ülikooli eesti keele professor Johannes Voldemar Veski. Nende eesmärk oli leida võõrkeelsetele oskussõnadele lühikesed ja täpsed omasõna-

lised vasted, mis rahuldavad ühest küljest teaduslikke nõudeid ja on teisest küljest mõistetavad ka üldrahvalikult.

Selles lähtepunktis peitub põhimõte, mida ei tohiks tänapäevalgi ükski teadlane unustada, ent eriti oluline on selle järgimine meditsiini valdkonnas. Kui teaduse teeb teaduseks selle sisu kvaliteet ja avastuslik uudsus, mitte keel, siis teaduse vahendamisel on täpne ja kõigile mõistetav keel ülioluline. Nii tuleb üheselt mõistetavate terminite ja omakeelse selge suhtluse abil tagada, et arstide omavalguses infovahetuses puuduksid keelelisest ebamäärasusest tulenevad hallid alad ja vääritimõistmine; et üliõpilased saaksid aru, mida õppejõud räägib; ja et patsiendid oleks rahul ja mõistaksid arsti juttu selgelt.

Rahvuskeelte kasutuselevõtt teaduses on toonud teaduse inimestele palju lähemale. Oma emakeele kasutamine teaduskeelena avarab sõnavara ja mõjutab keelt tervikuna. Kui minetada omakeelsete erialaterminite arendamine või jätta kõrvale juba tehtud töö, kaasnevad sellega ettearvamatud tagajärjed kogu keelele. Seda mõistame alles siis, kui me ei oska end enam oma emakeeles väljendada ja meie olemasolev sõnavara tundub kohmakas või ebapäpne.

Tartu Ülikool on maailmas ainuke ülikool, kus meditsiini õpetatakse eesti keeles. Meil on farmaatsia, rahvatervishoiu, keskkonnatervishoiu, meditsiinifüüsika, patsiendihutuse ja muud terminibaasid, mille arendajad või kaasarendajad on ülikooli teadlased. Nii eestikeelse õppe kui ka terminite tähtsust tuleb meil rahvusülikoolina tunnetada. Üks oskuskeele säilitamise ja arendamise võimalusi on anda välja eestikeelset teadusajakirja. Seepärast tänan pika traditsiooniga Eesti Arsti, kes on olnud hea partner nii arstikonnale kui ka rahvusülikoolile. Ehk on just praegu õige aeg meenutada seda missioonitunnet, mis kannustas sada aastat tagasi meie teadlaskonda, ja leida koos ajakirjaga uusi võimalusi meditsiini valdkonna eestikeelse oskuskeele teadlikuks ja süsteemseks edasiarendamiseks?

Toomas Asser